

Research Paper

Prioritization of Factors Affecting Regional Development in Iran

Esmail Omidali: Ph. D., Department of Urban Planning, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Zohreh Fanni*: Professor, Department of Human Geography and Spatial Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Nasser Shafiei Sabet: Associate Professor, Department of Faculty of Human Geography and Spatial Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: 2022/06/12

Accepted: 2022/08/22

PP: 23-36

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: Regional Development, Inequality, Development Indicators, Hierarchical Analysis, Iran.

Abstract

Before trying to implement any balanced regional growth strategy, it is necessary to identify factors affecting regional development from various dimensions. In this regard, in the present research, the factors affecting regional development have been prioritized in terms of various indicators in Iran. In terms of the purpose of the research, this research is applied-developmental and in terms of the research method, it is a combination of descriptive-analytical methods that use the hierarchical analysis method to weight the indicators and the meta-analysis method to explain the theories of prioritization of the regional development indicators. It has been used in Iran. After pairwise comparisons between indicators and criteria, the weight and importance of each was determined in line with regional development. Among the 7 selected indicators that promote economic efficiency, balanced distribution of facilities and balanced distribution of infrastructures are more effective in regional development than the other 4 indicators. On the other hand, the results of paired comparisons among the 22 criteria also show that job opportunity, income, health-treatment, education-culture, transportation, tourism, recreation-welfare, information technology and sense of security, respectively. It is more important and effective than other criteria in regional development. Using the results of previous researches by using the meta-study method and obtaining the opinions of experts in various scientific and executive fields and compiling studies in order to prioritize the factors affecting the regional development of Iran with a spatial and comprehensive perspective in the form of It is comprehensive and appropriate to the socio-cultural, economic, environmental, etc. realities of the country as the difference and added value of this research. According to the results of the research in the suggestions section, strategies have been presented in the direction of balanced regional development in the country.

Citation: Omidali, E., Fanni, Z., & Shafiei Sabet, N. (2024). **Prioritization of Factors Affecting Regional Development in Iran**, *Journal of Regional Planning*, 14(54), 23-36.

DOI:

* **Corresponding author:** Zohreh Fanni, **Email:** z-fanni@sbu.ac.ir, **Tel:** +982129905610

Extended Abstract

Introduction

In order to solve the problems caused by regional imbalances, the first step is to recognize and stratify the regions in terms of the level of environmental protection (Rezvani & Sahneh, 2005). In order to develop a scientific and logical foundation for development policy, it is necessary to make a comprehensive assessment of the current state of regional development in terms of various environmental indicators. One of the major and comprehensive issues in strategic development planning is the issue of balanced development, which can be raised in the form of balanced development of sectors or regions. But before trying to implement any balanced regional growth strategy, it is necessary to identify the nature and pattern of regional differences from the environmental dimension, so that a balanced regional policy framework can be organized and guided (Agenda, 2021). In line with the social justice policy, as the central goal of the country's development plans, it is necessary to examine the situation of different regions in terms of distribution and the degree of enjoyment of various environmental indicators, and to consider the deficiencies and inadequacies for future development plans. Such studies can show the situation of different geographical areas from a comparative point of view and classify them in terms of development opportunities and bottlenecks and specify their development priorities (Cristina, Nicoleta, Cătălin & Margareta, 2021). In this way, by evaluating the potential level of the regions, it is possible to present their facilities and abilities from different perspectives and provide the necessary tools to determine the goal and make decisions about the allocation of different resources in the territory.

Methodology

Due to the importance of analyzing information and showing the results of the research, the data and information obtained from the "combined method" has been used, which is analyzed in the form of two qualitative and quantitative methods. In this research, the information collected from institutions, organizations and elites have been qualitatively analyzed using "logic" and "rational reasoning". After their qualitative evaluation and control with the

opinions of experts and the collection of available statistics and information from the country's official statistical sources, the required supplementary information was collected through interviews and using existing statistical tests to find the relationships and correlation of the data from the statistics. A description including preparation and setting of the frequency distribution table, drawing a diagram, etc. has been used. Then, computer software such as Excel and SPSS were used to analyze the data and measure the relationships between the variables, and to summarize the theories and analyze the information obtained from the previous research and finally prioritize the indicators of regional development in Iran. A meta-study method has been used.

Results and Discussion

According to the purpose of the present research, using the selected method (hierarchical analysis method), the criteria were determined first, then the decision hierarchy was drawn as a tree. Following the decision hierarchy, factors were compared, and competing options were evaluated. After a series of paired comparisons between indicators and criteria, the weight and importance of each were determined in line with regional development. In fact, among the 7 selected indicators that promote economic efficiency, balanced distribution of facilities and balanced distribution of infrastructures are more effective in regional development than the other 4 indicators. On the other hand, the results of paired comparisons among the 22 criteria also show that job opportunity, income, health-treatment, education-culture, transportation, tourism, recreation-welfare, information technology and sense of security, respectively. It is more important and effective than other criteria in regional development.

Conclusion

According to the results of the present research, it was determined that paying attention to the homogenization of regions from the point of view of having facilities and social and economic indicators is an issue that can organize the regional policy framework in order to achieve quantitative and qualitative goals. For this purpose, it is necessary to organize the structure of relations between people, space and activities in such a way that the difference

between regions can be reduced along with sustainable economic development and improvement of social indicators. The slogan of social justice in the country has always been the target of development programs. Therefore, it is appropriate that after several development programs, the situation of different regions in terms of the degree of enjoyment of various socio-economic indicators should be re-examined and deficiencies and inadequacies should be considered for the next programs. The results of the research show that socio-economic indicators can show the status of different geographic areas from a descriptive-comparative point of view and classify and prioritize them in terms of facilities and bottlenecks. Thus, by using these indicators, we should be able to present the facilities and

abilities of different areas from different perspectives, such as benefiting from welfare and job services, and provide the necessary tools for decision-making and goal setting. Extreme centralism in Iran has caused an imbalance in social and economic development in the regions of the country. The absence of regional planning in a scientific manner and the absorption of economic flows by the center, i.e. the capital of the country, has widened this imbalance. An observational review of the country's statistical data that was used in this research revealed this issue well. Therefore, adopting methods to recognize these differences can help planners to reduce spatial inequalities and inconsistencies between sectors and clearly shows the realities and the current situation of these processes.

فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه‌ای

دوره ۱۴ شماره ۵۴، تابستان ۱۴۰۳
شاپا چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپا الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳
<https://jzpm.marvdasht.iau.ir/>

مقاله پژوهشی

اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای در ایران

اسماعیل امیدعلی: دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
زهره فنی: استاد، گروه جغرافیای انسانی و آمایش دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران.
ناصر شفیعی ثابت: دانشیار، گروه جغرافیای انسانی و آمایش دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
پیش از تلاش برای اجرای هرگونه استراتژی رشد متعادل منطقه‌ای، لازم است تا عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای از ابعاد گوناگون شناسایی شود. در این راستا در پژوهش حاضر به اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای از لحاظ شاخص‌های مختلف در ایران پرداخته شده است. این پژوهش از لحاظ هدف تحقیق، کاربردی- توسعه‌ای و از نظر روش تحقیق، تلفیقی از روش‌های توصیفی- تحلیلی است که از روش تحلیل سلسله مراتبی برای وزن دادن به شاخص‌ها و روش فراتحلیل برای تبیین نظریه‌های اولویت بندی شاخص‌های توسعه منطقه‌ای در ایران استفاده شده است. پس از مقایسات زوجی میان شاخص‌ها و معیارها وزن و اهمیت هر یک، در راستای توسعه منطقه‌ای مشخص گردید. از میان ۷ شاخص منتخب عامل ارتقا کارایی اقتصادی، توزیع متوازن امکانات و توزیع متوازن زیرساخت‌ها نسبت به ۴ شاخص دیگر از تاثیرگذاری بیشتری در توسعه منطقه‌ای برخوردار می‌باشد. از سوی دیگر، نتایج مقایسات زوجی میان معیارهای ۲۲ گانه نیز نشان می‌دهد که به ترتیب فرصت شغلی، درآمد، بهداشتی- درمانی، آموزشی- فرهنگی، حمل و نقل، گردشگری، تفریحی- رفاهی، فناوری اطلاعات و احساس امنیت و ... از اهمیت و تاثیرگذاری بیشتری نسبت به سایر معیارها در توسعه منطقه‌ای برخوردار است. استفاده از نتایج حاصل از پژوهش‌های پیشین با استفاده از روش فرامطالعه و اخذ نظرات کارشناسان در حوزه‌های مختلف علمی، اجرایی و تدوین مطالعات به منظور اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای ایران با یک دیدگاه فضایی و همه جانبه به صورت جامع و متناسب با واقعیت‌های اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و ... کشور به عنوان تفاوت و ارزش افزوده این پژوهش می‌باشد. با توجه به نتایج حاصل از پژوهش در بخش پیشنهادات، راهبردهایی در راستای توسعه متوازن منطقه‌ای در کشور ارائه شده است.	تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۳۱ شماره صفحات: ۳۶-۲۳ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

توسعه منطقه‌ای، نابرابری، شاخص‌های توسعه، تحلیل سلسله مراتبی، ایران

ا ستناد: امیدعلی، اسماعیل؛ فنی، زهره و شفیعی ثابت، ناصر (۱۴۰۳). اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای در ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۴(۵۴)، ۳۶-۲۳

DOI: 10.30495/jzpm.2022.30594.4118

مقدمه

در جهان امروز، نابرابری‌های منطقه‌ای پدیده‌ای فراگیر و رو به گسترش است (United Nations, 2018 & Lees, 2010). بدین خاطر توجه به برنامه‌ریزی فضایی به منظور کاهش نابرابری‌ها و عدم تعادل منطقه‌ای مورد توجه فراوان قرار گرفته است. توسعه منطقه‌ای مفهومی جدید در ادبیات برنامه‌ریزی می‌باشد که هدف آن خلق چارچوبی مناسب برای دستیابی به یک مفهوم باثبات در منطقه دارد (Amin Bidokht, 2017). یکی از مهم‌ترین وجوه نابرابری‌ها، نابرابری فضایی است که بیانگر وضعیتی است که واحدهای فضایی و مناطق جغرافیایی از نظر برخورداری از شاخص‌های مختلف توسعه در سطوح متفاوتی قرار می‌گیرند. تا اوایل دهه ۱۹۷۰ ابعاد فضایی در تحلیل مسائل توسعه کمتر مورد توجه قرار می‌گرفت. اما در این دهه به تدریج با جهت‌گیری رویکردهای مبتنی بر عدالت اجتماعی در مفاهیم توسعه، حذف نابرابری‌های توسعه در ابعاد مختلف و توجه به توسعه مناطق به عنوان هدف اصلی برنامه‌های توسعه مد نظر قرار گرفت (Azimi, Naser Ali, 2022). طی سال‌های اخیر بسیاری از دولت‌ها و تصمیم‌گیرندگان در تلاش بوده‌اند که از شدت نابرابری‌های منطقه‌ای بکاهند (Winkler, 2012, 84). یکی از عواملی که در توسعه منطقه‌ای مورد توجه قرار می‌گیرد، توسعه خدمات و امکانات به صورت متعادل در مناطق است. توسعه متعادل و هماهنگ مناطق، یک پیش‌نیاز بسیار مهم برای حصول پایداری اقتصادی و پیشرفت یکپارچه کشور به‌شمار می‌رود. در کشورهای در حال توسعه، کیفیت زندگی مردم دستخوش نابرابری‌های عظیمی است که در بسیاری موارد به سرعت در حال افزایش است (Misra, 1989). لذا توزیع متعادل امکانات و خدمات، گامی در جهت از بین بردن عدم تعادل‌های منطقه‌ای است. زیرا هر چه تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه می‌گردد (Kalantari, Rajabi, Sefahan & Ordvan, 2021). از این‌رو، دولت‌های ملی توجه فزاینده‌ای به مشکلات توسعه منطقه‌ای معطوف داشته‌اند و ماهیت منحصر به فرد مسائل محیطی و نتایج ناشی از آن‌ها را شناسایی می‌نمایند (Parham, 1996).

در کشور ایران نیز یکی از اهداف مهم در برنامه‌های پس از انقلاب، کاهش محرومیت و رفع نابرابری بین مناطق مختلف بوده است. به‌منظور حل مسائل ناشی از عدم تعادل‌های منطقه‌ای، گام نخست شناخت و سطح‌بندی مناطق از نظر میزان برخورداری در زمینه‌ی محیطی است (Rezvani & Sahneh, 2005). جهت تدوین یک زیربنای علمی و منطقی برای سیاست‌گذاری توسعه، لازم است ارزیابی جامعی پیرامون وضعیت موجود توسعه مناطق از نظر شاخص‌های مختلف محیطی صورت پذیرد. یکی از مباحث عمده و اساسی جامع در حوزه برنامه‌ریزی توسعه آمایشی، مسأله توسعه موزون است که می‌تواند در قالب توسعه متعادل بخش‌ها و یا مناطق مطرح شود. اما پیش از تلاش برای اجرای هرگونه استراتژی رشد متعادل منطقه‌ای، لازم است تا ماهیت و الگوی تفاوت‌های منطقه‌ای از بعد محیطی شناسایی شود، تا بتوان چارچوب سیاست‌گذاری منطقه‌ای متوازن را ساماندهی و هدایت کرد (Agenda, 2021). در راستای سیاست عدالت اجتماعی، به‌عنوان هدف محوری برنامه‌های توسعه کشور، لازم است که وضعیت مناطق مختلف از نظر نحوه توزیع و میزان برخورداری از شاخص‌های مختلف محیطی بررسی و کمبودها و نارسایی‌ها برای برنامه‌های آینده توسعه، در نظر گرفته شود. این‌گونه مطالعات می‌توانند وضعیت محدوده‌های مختلف جغرافیایی را از دیدگاه تطبیقی نشان داده و آن‌ها را از نظر امکانات و تنگناهای توسعه رده‌بندی کرده و اولویت‌های توسعه‌ای آن‌ها را مشخص کنند (Cristina, Nicoleta, Cătălin & Margareta, 2021). به این ترتیب با ارزیابی سطح پتانسیل مناطق می‌توان امکانات و توانایی‌های آن‌ها را از دیدگاه‌های متفاوت ارائه داد و ابزارهای لازم را برای تعیین هدف و تصمیم‌گیری درباره تخصیص منابع مختلف در پهنه سرزمین فراهم نمود (Cziraky et al, 2006).

در این پژوهش، سوال اصلی تحقیق این است که چگونه می‌توان عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای در ایران را اولویت بندی نمود. بنابراین، به منظور تعیین اولویت‌های توسعه منطقه‌ای در ایران، ابتدا به شناسایی شاخص‌های توسعه بر اساس مطالعه پژوهش‌های پیشین و استفاده از روش فرامطالع‌جهت جمع بندی و یکسان‌سازی نتایج کار، بهره گرفته می‌شود تا از این طریق بتوان شاخص‌هایی را که در توسعه منطقه‌ای ایران تاثیرگذاری بیشتر و دارای اولویت هستند را شناسایی و به کار گرفت.

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

مفهوم توسعه منطقه‌ای: توسعه تغییری بنیادی در شاخص‌های، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر اجتماعی محسوب می‌گردد و دستیابی به آن مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد مختلف آن می‌باشد. به عبارتی دیگر فرآیندی می‌باشد که در طی آن جامعه از شرایط ابتدای عقب افتادگی و توسعه نیافته با گذر از مراحل تکامل کم و بیش یکسان و تغییرات کمی و کیفی به سمت جامعه‌ای توسعه یافته حرکت خواهد نمود (OmidAli, Fanni & Shafiee sabit, 2022). یکی از مهم‌ترین ارکان توسعه، نگاه جامعیت و یکپارچه آن در از بین بردن عدم تعادل‌های اقتصادی و اجتماعی درون مناطق می‌باشد. افزایش سطح تولیدات، دسترسی آسان به تاسیسات زیربنایی و خدماتی، ایجاد

فرصت‌های اشتغال مناسب، استفاده از تکنولوژی‌های جدید و افزایش نرخ سرمایه‌گذاری و مصرف در یک کشور یا منطقه را در بر می‌گیرد (Ahmad, Khan, Anser & Jabeen, 2021).

تحوالات برنامه‌ریزی منطقه‌ای و مفهوم توسعه منطقه‌ای را در یک سیری تاریخی در چهار مرحله انجام شده است. رویکرد اول بر اساس توسعه و حفظ منابع و حفظ محیط زیست بوده است، در مرحله بعد توسعه متوازن اقتصادی برای دستیابی به رفاه منطقه‌ای، در ابعاد ملی هدف گذاری شده بود. بعد از سال ۱۹۸۰ بر اساس آرمان‌های تفکرات نئولیبرال پایه‌گذاری گردید و نیازهای سیاسی و فرهنگی که به وجود آمده بود منجر به ایجاد رویکردی جدیدی در تفکر برنامه‌ریزی منطقه‌ای گردید. در مرحله آخر توجه ویژه‌ای به ارتباط نزدیک بین تئوری و عمل در برنامه‌ریزی منطقه‌ای و فعالیت‌های جغرافیدانان صورت گرفته است (Soja, 2009, 259).

نابرابری در توسعه منطقه‌ای: در سطح منطقه، ایجاد تعادل منطقی بین مردم، اشتغال و محیط زیست یکی از آرمان‌های پسندیده می‌باشد. منظور از رشد متعادل منطقه‌ای به این معنا نیست که مناطق فقیرتر تندتر از مناطق توسعه یافته رشد نمایند تا سطوح درآمدی متعادل شود. گذشته از تعادل درآمدی، ایجاد برابری در موقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و شرایط زیست جمعیت و به کارگیری تمام ظرفیت‌ها و بالا بردن کیفیت زندگی نیز به تعادل منطقه‌ای کمک کرد (Milchakov, 2021). با توجه به تعریف نابرابری، تمرکز فعالیت‌های تولیدی و خدماتی نوین مانند صنایع، خدمات رفاهی و به طور کلی تمرکز توسعه در یک یا چند منطقه مستعد و یا در حد تاسیسات پیشرفته شهری، در یک یا چند شهر بزرگ سبب می‌شود که پدیده تورم رشد به صورت غده‌ها و کوژه‌های توسعه در یک یا چند نقطه کشور پدید آید و همه امکانات اقتصادی - اجتماعی از منابع مالی و فنی گرفته تا اشتغال و نیروی انسانی را به سمت خود جذب می‌نماید و در مقابل مناطق یا شهرهایی را باقی می‌گذارد که در گودال عقب افتادگی و توسعه نیافتگی دست می‌زنند (United Nation, 2018).

آنچه از تعاریف توسعه منطقه‌ای استنباط می‌گردد، تمرکز بر ویژگی‌های خاص هر منطقه و استفاده از مزایای نسبی آن برای برنامه‌ریزی در زمینه‌های مرتبط می‌باشد. لذا در این پژوهش، مفهوم توسعه منطقه‌ای، توسعه مبتنی بر مزیت‌های خاص هر منطقه و برنامه‌ریزی برای توسعه متوازن و یکنواخت در راستای اهداف ملی، منطقه‌ای و محلی است تا در نهایت منجر به توسعه متوازن و فراگیر و بر اساس طرح‌های بالادستی در سطح کل کشور را فرا گیرد.

در زمینه سنجش نابرابری‌های منطقه‌ای در سطح جهانی و حتی در کشور پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است که در این بخش به برخی از آنها پرداخته می‌شود؛ میخائیل وی. میلچاکوف (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «اجرای اولویت‌های توسعه منطقه‌ای تحت شرایط همه‌گیری COVID-19» به این نتیجه دست یافته‌اند که در زمینه همه‌گیری، چالش‌های جدیدی در رابطه با کندی رشد اقتصادی و محدودیت‌های بودجه ظاهر شده‌اند. این مقاله به بررسی ویژگی‌های شکل‌گیری برنامه‌های فردی برای توسعه اجتماعی-اقتصادی مناطق مشکل‌دار و همچنین وضعیت شهرهای با بیش از ۱ میلیون نفر جمعیت در طول همه‌گیری می‌پردازد. نویسنده پیشنهادهایی را برای بهبود اقدامات مندرج در استراتژی توسعه فضایی ارائه می‌کند (Milchakov, 2021).

کریستینا و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «توسعه منطقه‌ای در رومانی: شواهد تجربی در مورد عوامل اندازه‌گیری یک اقتصاد شکوفا و پایدار» به این نتیجه دست یافته‌اند که بزرگ‌ترین چالش در دستیابی به اهداف توسعه پایدار از طریق اجرای سیاست‌های عمومی مؤثر در حوزه پژوهش بر عهده دولت است که از طریق مؤسسات خود و با هدف ارائه اقداماتی برای مبارزه با فقر در سطح ملی انجام می‌گیرد (Cristina, Nicoleta, Cătălin & Margareta, 2021).

منیر احمد و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «آیا مهاجرت روستایی-شهری و تراکم صنعتی تخریب محیط زیست در سطوح توسعه منطقه‌ای چین را کاهش می‌دهد؟» به این نتیجه دست یافته‌اند که، یک پیوند مثبت یک طرفه از تراکم صنعتی و مهاجرت روستا به شهر به استفاده از انرژی آشکار می‌شود. این پیوندها ناهمگونی را در سطوح توسعه نشان می‌دهد و بیشترین تأثیرات در مناطق بسیار توسعه یافته (استان‌های شرقی) کشف شده است، در حالی که کمترین تأثیرات در مناطق کم توسعه یافته (استان‌های غربی) یافت می‌شود (Ahmad, Khan, Anser, & Jabeen, 2021).

مصیب‌زاده، مظفری‌نیا و شبستر (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر نابرابری‌های فضایی و سنجش وضعیت توسعه منطقه‌ای در استان‌های ایران» به این نتیجه دست یافته‌اند که سازمان فضایی ایران چند سطحی شده و استان‌هایی که قطب‌های توسعه هستند از نظر شاخص‌های توسعه یافتگی از مناطق پایین دست خود بریده‌اند و با تمرکز بخشی در زمینه جذب سرمایه، جمعیت و صنعت زمینه‌های عدم تعادل فضایی درون و برون منطقه‌ای را سبب شده‌اند (Mosayebzadeh, Mozaffarinia & Shabester, 2021).

1 Nail V. Milchakov

2 Cristina, I. O. M., Nicoleta, C., Cătălin, D. R., & Margareta, F.

3 Monir Ahmad et al

خداپناه و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «شناسایی موانع نهادی توسعه کارآفرینی منطقه‌ای در ایران (رویکردی انتقادی به نظام تاریخی سیاست گذاری کارآفرینی)» به این نتیجه دست یافته‌اند که ریشه اصلی عدم توسعه یافتگی کارآفرینی در ایران را بایستی در گذرگاه تاریخ بررسی نمود و مساعد نبودن محیط کسب و کار در زمان فعلی تنها دلیل عدم توسعه یافتگی کارآفرینی در کشور نیست (Khodapanah, Moradi, Pargar & Sakhdari, 2021).

علی نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «طبقه‌بندی استان‌های ایران از منظر شاخص اقتصاد دانش بنیان منطقه‌ای با استفاده از الگوریتم خوشه‌بندی k-means و c-means فازی» به این نتیجه دست یافته‌اند که پیرو تأکید بر ضرورت تحقق اقتصاد دانش بنیان در اسناد بالادستی برنامه‌ریزی، تا کنون تلاش‌های پراکنده‌ای در این رابطه، صورت گرفته است. سند چشم انداز بیست ساله و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، از جمله مهم‌ترین این اسناد هستند؛ اما بدون در اختیار داشتن تصویر درستی از وضعیت موجود، هر تلاشی برای برنامه ریزی، دستاورد چندانی نخواهد داشت (Alinezhad, najafi, Fathollahi & zali, 2021).

روتر (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «تأثیر نابرابری‌های درون منطقه‌ای بر توسعه منطقه‌ای در چین» پرداخته است که این تحقیق نشان می‌دهد که نابرابری‌های منطقه‌ای به لحاظ شاخص‌های توسعه یافتگی با روند تغییرات سطح توسعه ملی رابطه‌ی منفی و معنی‌دار دارد. یعنی با افزایش توسعه و رشد شاخص‌های اقتصادی در سطح ملی میزان نابرابری‌های منطقه‌ای افزایش یافته و توسعه یافتگی به صورت جزیره‌ای اتفاق افتاده است.

پریزادی و میرزازاده (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان توسعه منطقه‌ای در ایران با رویکرد عدالت توزیعی به این نتیجه رسیده‌اند که بین استان‌های کشور از نظر توسعه یافتگی، تفاوت‌ها دارای نابرابری‌هایی می‌باشد، به طوری که استان تهران بالاترین سطح توسعه یافتگی و استان سیستان و بلوچستان پایین‌ترین سطح در بین استان‌های دیگر را دار می‌باشد.

ملکی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه اقتصاد منطقه‌ای در استان آذربایجان شرقی، انجام داده‌اند که نتایج پژوهش حاکی از یک الگو مرکز-پیرامون در رابطه با برخورداری از شاخص‌های توسعه اقتصادی در سطح استان بین مرکز استان و بقیه شهرستان‌های استان می‌باشد.

رهنما و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان شناسایی و تحلیل پیش‌شرایح‌های موثر بر توسعه منطقه‌ای استان البرز با رویکرد برنامه ریزی سناریو مینا، نشان دهنده آن است که سناریوهای مطلوب برای استان البرز شامل: همجواری با استان تهران، استفاده از ظرفیتهای جمعیتی، اقتصادی و ... به عنوان سناریوهای مطلوب شناسایی شده است.

نتایج تحقیق داداش‌پور و دیگران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی و تحلیل روند توسعه یافتگی و نابرابری‌های فضایی در شهرستان‌های استان آذربایجان غربی، نشان می‌دهد که طی دوره زمانی ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ از میزان توسعه یافتگی شهرستان‌های استان آذربایجان غربی کاسته شده و بر تعداد شهرستان‌های محروم این استان افزوده شده است. عدم توزیع شاخص‌های آموزشی و بهداشتی از دلایل اصلی نابرابری فضایی در این استان می‌باشد.

با توجه به بررسی پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی صورت گرفته، هر کدام در مقطعی از زمان و بر اساس دیدگاه‌های متخصصان امر به تعیین شاخص‌های توسعه و بعضاً اولویت‌بندی شاخص‌های توسعه به صورت موردی پرداخته‌اند. لذا در این پژوهش با استفاده از روش فرامطالعه و تبیین روش‌های به کار گرفته شده مطالعات صورت گرفته و نیز با استفاده از نظر متخصصان که از طریق پرسشنامه و مصاحبه انجام شده، اولویت‌های عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای در ایران مورد بررسی و واکاوی قرار گرفته است.

مواد و روش تحقیق

جامعه آماری این پژوهش کارشناسان خبره حوزه‌های برنامه‌ریزی توسعه، برنامه و بودجه، مدیران میانی و ستادی کشور و استادان دانشگاه می‌باشند. بر اساس سوالات و اهداف پژوهش، تعداد ۳۳ پرسشنامه توسط کارشناسان یاد شده تکمیل گردید. پس از انتخاب روش انجام کار به وسیله تحلیل سلسله مراتبی در این قسمت به تبیین الگوریتم انجام پژوهش پرداخته می‌شود: گام ۱: تعیین هدف یا اهداف تحقیق، گام ۲: شناسایی معیارها و شاخص‌ها با توجه به اهداف تحقیق و بر مبنای مطالعات پیشین، گام ۳: انتخاب روش تحلیل سلسله مراتبی، گام ۴: تشکیل درخت سلسله مراتب شاخص‌ها و معیارها، گام ۵: تشکیل ماتریس مربعی بطوری که سطرها و ستون‌ها همان معیارهای تصمیم‌گیری باشند. به منظور سهولت در انجام مقایسات زوجی از شیوه سطری به جای شیوه ماتریسی استفاده می‌شود، گام ۶: انجام مقایسات زوجی میان شاخص‌ها و معیارها بر پایه نظرات خبرگان، گام ۷: تعیین اهمیت (وزن) هر یک معیارها نسبت به معیار مقابل با استفاده از بازه عددی ۱ تا ۹ و کسب از نظر خبرگان بایستی توجه داشت که نرخ سازگاری ماتریس مقایسه زوجی کمتر از ۰/۱ باشد چرا که مقایسات زوجی دچار خطا خواهد شد (شکل ۱)

شکل ۱- فرآیند پژوهش در مدل تحلیل سلسله مراتبی

با توجه به اهمیت تجزیه و تحلیل اطلاعات و نشان دادن نتایج پژوهش، داده‌ها و اطلاعات به دست آمده از «روش ترکیبی» استفاده شده است، که به صورت دو روش کیفی و کمی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در تحقیق حاضر اطلاعاتی که از نهادهای سازمان‌ها و نخبگان گردآوری شده اند با استفاده از «منطق» و «استدلال عقلی» مورد تحلیل کیفی قرار گرفته اند. پس از ارزیابی کیفی و کنترل آن‌ها با دیدگاه‌های صاحب نظران و جمع‌آوری آمار و اطلاعات در دسترس از منابع آماری رسمی کشور، اطلاعات تکمیلی مورد نیاز از طریق مصاحبه، جمع‌آوری شده و با استفاده از آزمون‌های آماری موجود، برای یافتن روابط و همبستگی داده‌ها از آمار توصیفی شامل تهیه و تنظیم جدول توزیع فراوانی، ترسیم نمودار و ... استفاده شده است. سپس برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اندازه‌گیری روابط بین متغیرها از نرم‌افزارهای رایانه‌ای مانند Excel و SPSS استفاده شده و برای جمع بندی نظریه‌ها و تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از پژوهش‌های پیشین و در نهایت اولویت بندی شاخص‌های توسعه منطقه‌ای در ایران از روش فرامطالعه استفاده شده است.

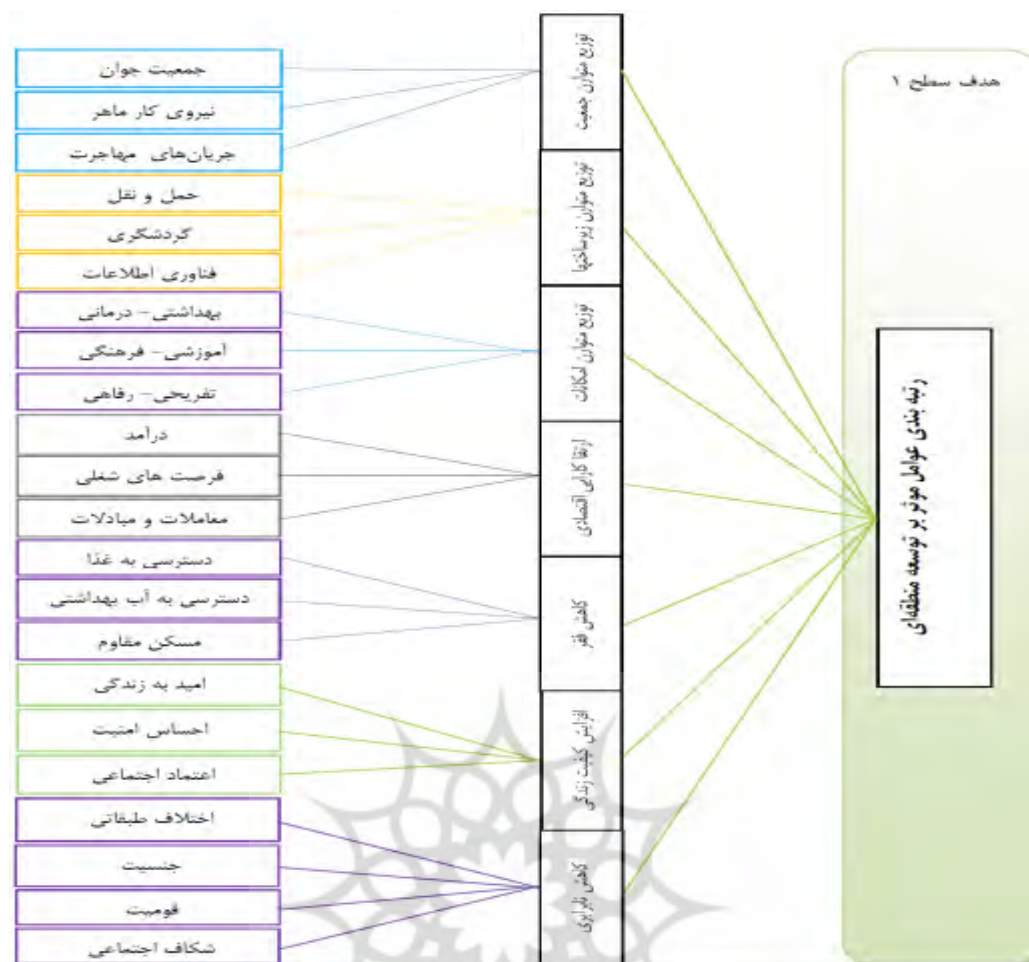
بحث و یافته‌های تحقیق

با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) ابتدا معیارهای بیست و دوگانه منتخب را در قالب ۷ شاخص طبقه بندی نموده و سپس با استفاده از نظرات خبرگان (پاسخ دهندگان) مقایسات زوجی میان معیارها را انجام داده در نهایت به رتبه بندی هریک از شاخص‌ها و معیارهای تاثیر گذار بر توسعه منطقه‌ای پرداخته شده است.

تحلیل عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای: زمانی که از روش AHP به عنوان ابزار ارزیابی و تصمیم‌گیری استفاده می‌شود، در آغاز باید یک درخت سلسله مراتب مناسب، که بیان کننده مسأله تحت مطالعه بوده و دارای سطوح مختلف می‌باشد، طراحی گردد. سطح اول هر درخت بیان کننده هدف تصمیم‌گیری و سطح آخر نیز بیان کننده گزینه‌های مختلف بوده و سطوح میانی نیز نشان‌دهنده فاکتورهایی است که ملاک مقایسه گزینه‌ها هستند (Azar & Memariani, 1994) با توجه به هدف اصلی این پژوهش که شناسایی عوامل تاثیرگذار بر توسعه منطقه ای می‌باشد لذا سطح اول درخت سلسله مراتب این موضوع را در بر می‌گیرد.

سطح دوم این نظام سلسله مراتب نشان‌دهنده معیارها و مؤلفه‌های اصلی است که بر اساس آن‌ها گزینه‌های مختلف با هم مقایسه می‌شوند. مؤلفه‌های اصلی در هفت عامل توزیع متوازن جمعیت، توزیع متوازن زیرساخت‌ها، توزیع متوازن امکانات، ارتقا کارایی اقتصادی، کاهش فقر، افزایش کیفیت زندگی و کاهش نابرابری می‌توان دسته بندی نمود. برای تعیین این مؤلفه‌ها از منابع علمی متعدد الهام گرفته شده است.

سطح سوم درخت تصمیم نشان‌گر زیرمعیارها و یا زیرمؤلفه‌ها می‌باشد. برای هر یک از هفت مؤلفه ذکر شده ۳ تا ۴ مؤلفه ارائه شده است. هر چند که ارائه تمام موارد مذکور دیدی جامع نسبت به موضوع ایجاد خواهد کرد، اما در عین حال تعدد موارد به پیچیدگی تحلیل و انجام مقایسات نیز دامن خواهد زد و احتمال خطای تصمیم را نیز به دنبال خواهد داشت. در نتیجه برای تعیین زیرمعیارهای اصلی سعی شده مواردی را که در بیشتر منابع هم‌پوشانی داشته و البته متناسب با شرایط بوده انتخاب و ارائه شود. برخی از موارد نیز براساس نظر کارشناسان باز آفرینی از ادغام دو یا چند مورد حاصل شده است که در ادامه معرفی می‌گردد. در مجموع این درخت تصمیم در نمودار ۱ ارائه شده است.

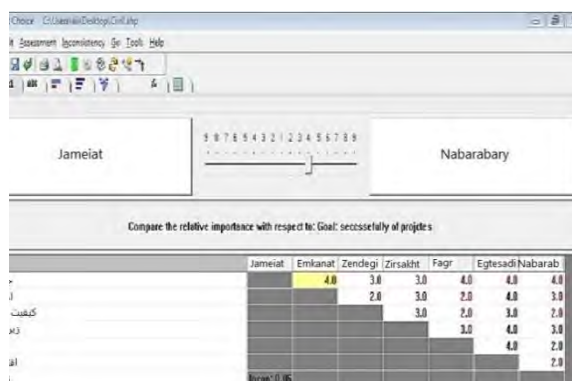
نمودار ۱- درخت سلسله مراتب تصمیم عوامل توسعه منطقه‌ای

در نمودار ۱ روابط بین سه سطح مدل AHP پژوهش حاضر به وضوح نشان داده شده است. در ادامه به معرفی سایر مراحل پرداخته می‌شود. انجام مقایسه زوجی معیارها و زیرمعیارها: جدول‌های مقایسه‌ای براساس درخت سلسله مراتب از پایین به بالا تهیه می‌شوند؛ به عبارت دیگر گزینه‌های مختلف سطح آخر باید به واسطه هر یک از فاکتورهای سطوح بالاتر (معیارها و در صورت وجود زیرمعیارها) مورد مقایسه دو به دو قرار گیرند (آذر و معماربانی، ۱۳۷۴: ۲۴) و در تمام مراحل انجام مقایسه‌ها سطح اول درخت تصمیم (هدف) مدنظر خواهد بود. این مقایسه‌ها با استفاده از مقیاسی که از ترجیح یکسان تا بی‌اندازه مرجح، طراحی شده است. برای اطمینان از صحت مقایسات زوجی، نرخ سازگاری (CR) بایستی محاسبه نمود. اگر CR کمتر از ۰/۱ باشد، مقایسات زوجی قابل قبول است در غیر این صورت کلیه وزن‌ها باید نرمالیزه شوند. از طریق رابطه‌های زیر می‌توان شاخص و نرخ سازگاری وزن‌های بدست آمده محاسبه نمود (جدول ۱).

جدول ۱- میانگین (RI) برای ماتریس‌هایی با اندازه‌های مختلف

(n)	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
(RI)	۰	۰	۰/۵۸	۰/۹۰	۱/۱۲	۱/۲۴	۱/۳۲	۱/۴۱	۱/۴۵	۱/۴۹	۱/۵۱	۱/۴۸	۱/۵۶	۱/۵۷	۱/۵۹

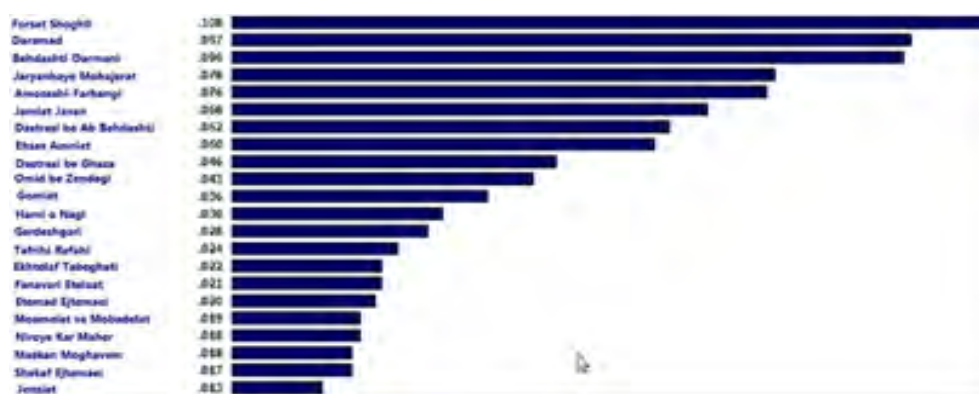
در این مرحله، تعداد ۷ ماتریس در بخش مقایسات زوجی میان شاخص‌ها تشکیل گردیده است که نتایج حاصل از تعیین اهمیت هر یک از شاخص‌ها در این بخش برابر با نرخ ناسازگاری با کمتر از ۰/۱ می‌باشد که از این لحاظ مقایسات انجام شده قابل قبول می‌باشد. نتایج بدست آمده در اشکال قابل مشاهده می‌باشد (شکل ۱ و نمودار ۲).

نمودار ۲- مقایسه زوجی شاخص های ۷ گانه

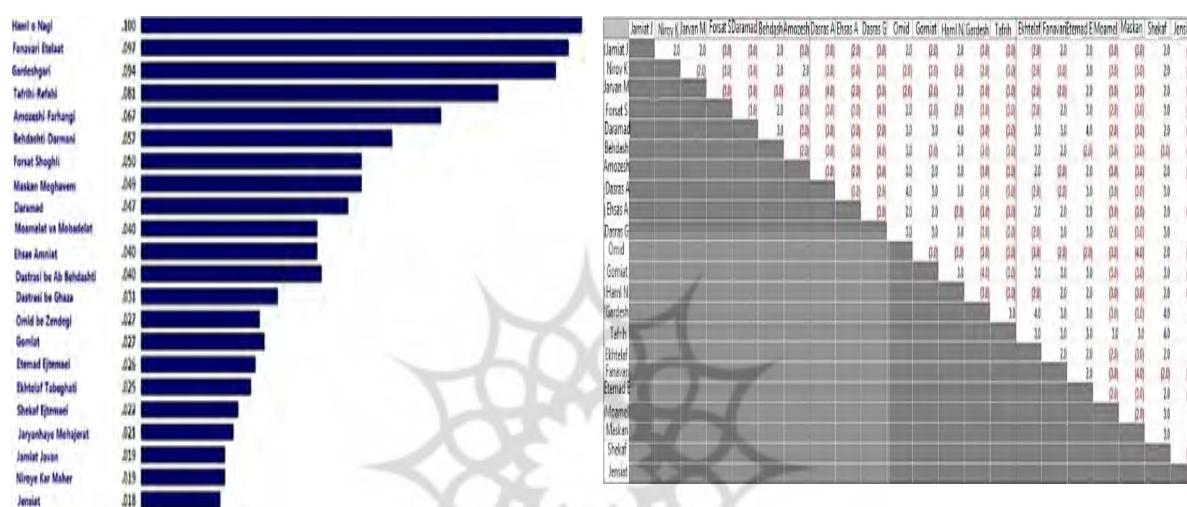
[illegible]

شکل ۲- مقایسات زوجی، معیارها بر اساس، شاخص، توزیع متوازن، جمعیت

نمودار ۳- درجه اهمیت (تاثیر گذاری) معیارها بر اساس شاخص توزیع متوازن جمعیت

مقایسه زوجی معیارها بر اساس عامل (شاخص) توزیع متوازن امکانات: پس از انجام مقایسات زوجی معیارها بر اساس شاخص توزیع متوازن امکانات مطابق جدول ۴-۴ مشخص گردید که مؤلفه‌های «بهداشتی- درمانی» بیشترین وزن را داشته (۰,۰۸۵) و پس از آن «آموزشی- فرهنگی» با درجه تاثیرگذاری (۰,۰۸۲) قرار دارد و کمترین وزن و ضریب اهمیت را نیز مؤلفه «جنسیت» با وزن (۰,۰۱۹) دارد. شکل ۳ و ۴ درجه تاثیرگذاری هریک از معیارها را با توجه به عامل توزیع متوازن امکانات نمایش می‌دهد.

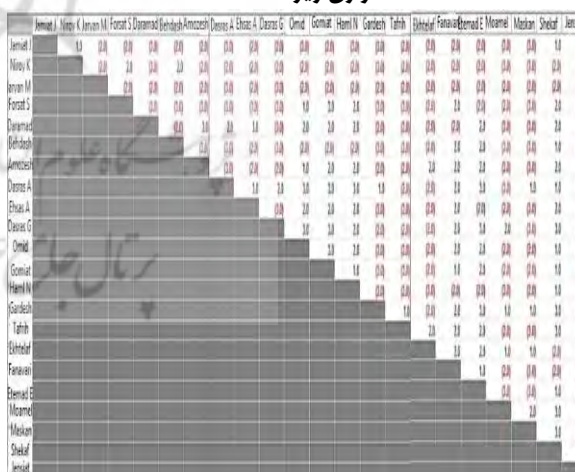

نمودار ۴- درجه اهمیت (تاثیرگذاری) معیارها بر اساس شاخص توزیع متوازن زیر ساخت ها

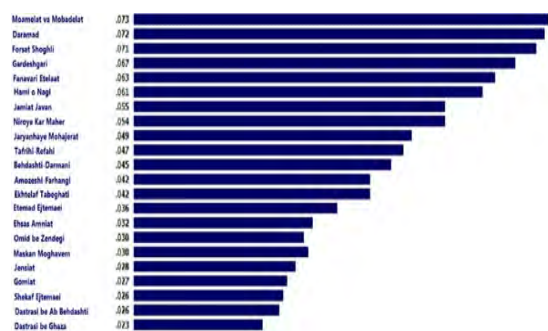
نمودار ۵- درجه اهمیت (تاثیر گذاری) معیارها بر اساس شاخص توزیع متوازن امکانات

شکل ۳- مقایسات زوجی معیاری ها بر اساس شاخص توزیع متوازن زیر ساخت ها

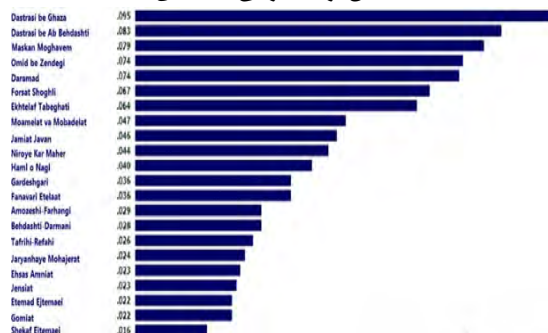
شکل ۴- مقایسات زوجی معیارها بر اساس شاخص توزیع متوازن امکانات

مقایسه زوجی معیارها بر اساس عامل (شاخص) ارتقا کارایی اقتصادی: پس از انجام مقایسات زوجی، ضریب اهمیت و وزن معیارها بر اساس شاخص ارتقا کارایی اقتصادی مطابق جدول، مؤلفه «معاملات و مبادلات» بیشترین وزن را داشته (۰,۰۷۳) و پس از آن «درآمد» با درجه تاثیرگذاری (۰,۰۷۲) قرار دارد و کمترین وزن و ضریب اهمیت را نیز مؤلفه «دسترسی به غذا» با وزن (۰,۰۲۳) دارد. شکل ۵ و نمودار ۶ درجه تاثیرگذاری هر یک از معیارها را با توجه به عامل ارتقا کارایی اقتصادی نمایش می‌دهد.

نمودار ۶- درجه اهمیت (تاثیر گذاری) معیارها بر اساس

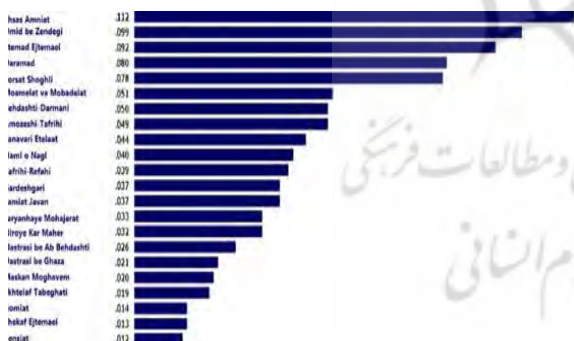
شاخص ارتقا کارایی اقتصادی

نمودار ۷- درجه اهمیت (تاثیر گذاری) معیارها بر اساس

شاخص کاهش فقر

مقایسه زوجی معیارها بر اساس عامل (شاخص) کاهش فقر: پس از انجام مقایسات زوجی، ضریب اهمیت و وزن معیارها بر اساس شاخص کاهش فقر مطابق جدول، مؤلفه «دسترس به غذا» بیشترین وزن را داشته (۰٫۰۹۵)، و پس از آن «دسترس به آب بهداشتی» با درجه تاثیرگذاری (۰٫۰۸۳)، قرار دارد و کمترین وزن و ضریب اهمیت را نیز مؤلفه «شکاف اجتماعی» با وزن (۰٫۰۱۶) دارد. شکل ۶ و نمودار ۷ درجه تاثیرگذاری هریک از معیارها را با توجه به عامل کاهش فقر نمایش می‌دهد.

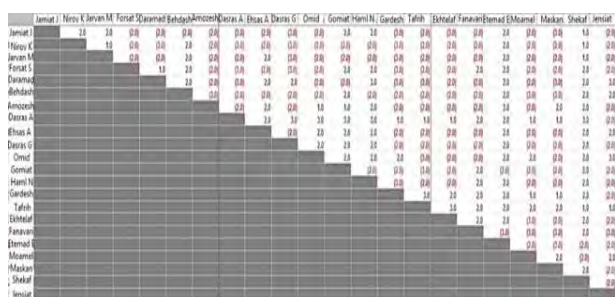
نمودار ۸- درجه اهمیت (تاثیر گذاری) معیارها بر اساس

شاخص افزایش کیفیت زندگی

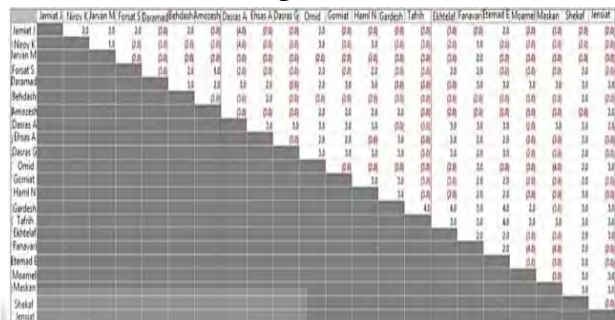
نمودار ۹- درجه اهمیت (تاثیر گذاری) معیارها بر اساس

شاخص کاهش نابرابری

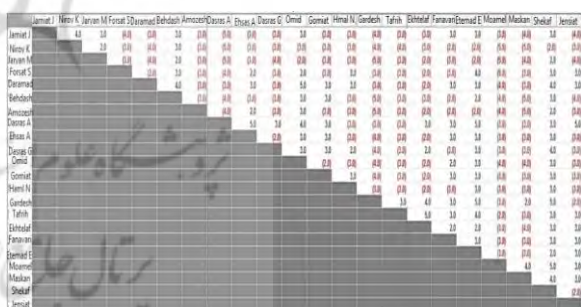

شکل ۵- مقایسات زوجی معیارها بر اساس شاخص ارتقا کارایی

اقتصادی

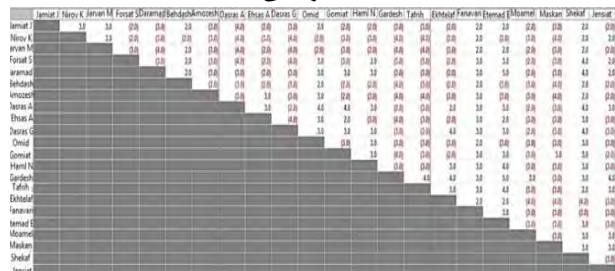

شکل ۶- مقایسات زوجی معیارها بر اساس شاخص کاهش فقر

شکل ۷- مقایسات زوجی معیارها بر اساس شاخص افزایش

کیفیت زندگی

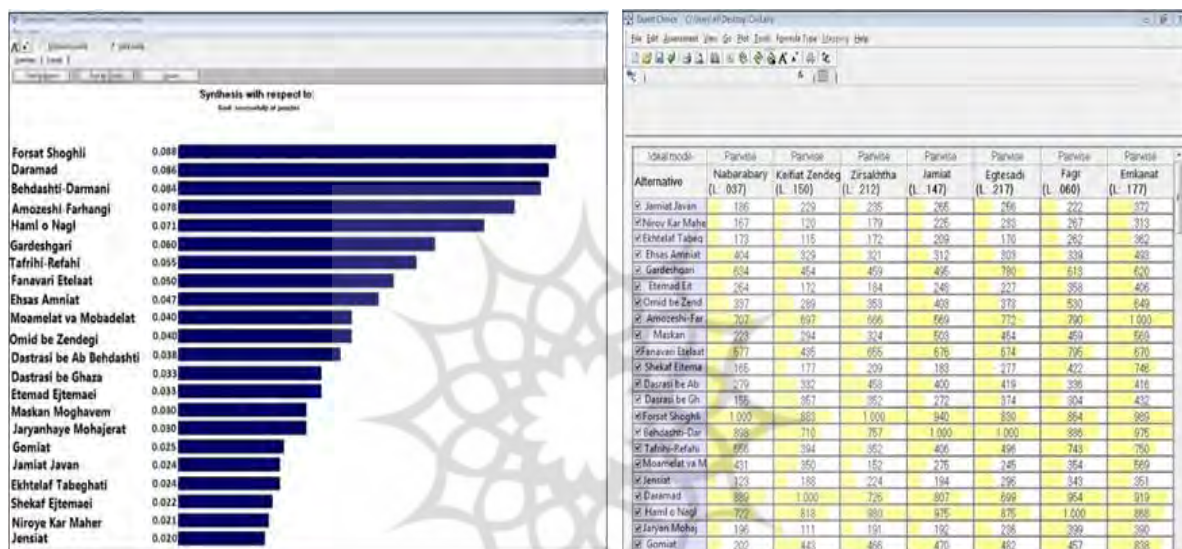

شکل ۸- مقایسات زوجی معیارها بر اساس شاخص کاهش

نابرابری

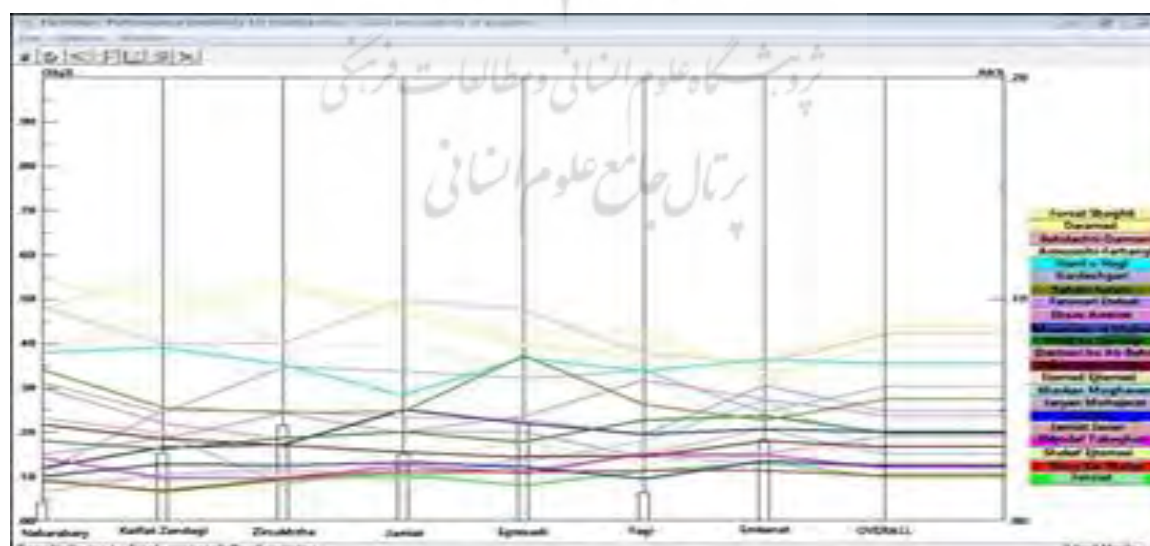
مقایسه زوجی معیارها براساس عامل (شاخص) افزایش کیفیت زندگی: بر اساس ضریب تمامی معیارها طبق جدول که بر اساس عامل افزایش کیفیت زندگی تعیین گردیده است. مشاهده می‌شود؛ تمامی مولفه‌ها اختلاف کمی با هم دارند به طوری که مؤلفه «احساس امنیت» بیشترین وزن را داشته (۰,۱۱۲) و پس از آن «امید به زندگی» با درجه تاثیرگذاری (۰,۰۹۹) قرار دارد و کم‌ترین وزن و ضریب اهمیت را نیز مؤلفه «جنسیت» با وزن (۰,۰۱۲) دارد. شکل ۷ و نمودار ۸ درجه تاثیرگذاری هریک از معیارها را با توجه به عامل افزایش کیفیت زندگی نمایش می‌دهد.

مقایسه زوجی معیارها براساس عامل (شاخص) کاهش نابرابری: جدول میزان تاثیرگذاری هریک از معیارها را بر اساس عامل کاهش نابرابری نشان می‌دهد. بر اساس نتایج حاصل شده، تمامی مولفه‌ها اختلاف کمی با هم دارند به طوری که مؤلفه «اختلاف طبقاتی» بیشترین وزن را داشته (۰,۱۰۶) و پس از آن «شکاف اجتماعی» با درجه تاثیرگذاری (۰,۱۰۴) قرار دارد و کم‌ترین وزن و ضریب اهمیت را نیز مؤلفه «جمعیت جوان» با وزن (۰,۰۱۶) دارد. شکل ۸ و نمودار ۹ درجه تاثیرگذاری هریک از معیارها را با توجه به عامل کاهش نابرابری نمایش می‌دهد.

نمودار ۱۰- اهمیت (اوزان) معیارهای ۲۲ گانه

جدول ۲- امتیاز معیارها بر اساس شاخص های ۷ گانه

نمودار ۱۱- تفاوت ضریب اهمیت معیارها

امتیاز نهایی معیارها: امتیازات نهایی معیارها نشان می‌دهد که در مجموع «فرصت شغلی» با امتیاز نهایی (۰,۰۸۸) مهمترین معیار تاثیرگذار بر توسعه منطقه ای می باشد و پس از آن «درآمد» با امتیاز (۰,۰۸۶) قرار دارد و کم‌ترین اهمیت تاثیرگذاری را نیز «نیروی کار ماهر» با امتیاز

(۰،۰۲۱) و «جنسیت» با امتیاز (۰،۰۲۰) دارا می‌باشند. هر چند هریک از این معیارها در چارچوب شاخص‌ها و عوامل اصلی امتیازات متفاوتی دریافت نموده‌اند اما جمع بندی نهایی حاصل از هریک از معیارها در نرم افزار اکسپرت چویس قابل مشاهده است.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

با توجه نتایج حاصل از پژوهش حاضر مشخص گردید که توجه به همگن سازی مناطق از دیدگاه برخورداری از امکانات و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی، موضوعی است که می‌تواند در راه نیل به اهداف کمی و کیفی، چارچوب سیاستگذاری منطقه‌ای را سازماندهی نماید. بدین منظور لازم است سازمان‌دهی ساختار روابط میان انسان، فضا و فعالیت‌ها به گونه‌ای صورت گیرد که بتوان در کنار توسعه پایدار اقتصادی و بهبود شاخص‌های اجتماعی، تفاوت میان مناطق را کاهش داد. شعار عدالت اجتماعی در کشور، همواره مورد نظر برنامه‌های توسعه بوده است. بنابراین شایسته است که بعد از چند برنامه توسعه، وضعیت مناطق مختلف از نظر میزان برخورداری از شاخص‌های مختلف اجتماعی - اقتصادی، مجدداً مورد بررسی قرار گرفته و کمبودها و نارسائی‌ها برای برنامه‌های بعدی در نظر گرفته شود.

نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که شاخص‌های اجتماعی - اقتصادی می‌توانند وضعیت محدوده‌های مختلف جغرافیایی را از دیدگاه توصیفی - تطبیقی نشان داده و آنها را از نظر امکانات و تنگناها رده‌بندی کرده و اولویت بخشند. بدین ترتیب با استفاده از این شاخص‌ها باید بتوانیم امکانات و توانایی‌های محدوده‌های مختلف را از دیدگاه‌های متفاوت نظیر بهره‌مندی از خدمات رفاهی و شغلی ارائه دهیم و ابزار لازم برای تصمیم‌گیری و تعیین هدف را فراهم کنیم. تمرکزگرایی شدید در ایران باعث عدم تعادل در توسعه اجتماعی و اقتصادی در مناطق کشور گردیده است. عدم وجود برنامه‌ریزی منطقه‌ای به شیوه علمی و جذب جریان‌های اقتصادی توسط مرکز یعنی پایتخت کشور این عدم تعادل را گسترده کرده است. بررسی مشاهده‌ای از داده‌های آماری کشور که مورد استفاده در این پژوهش بود، این مسئله را به خوبی آشکار ساخت. بنابراین، اتخاذ شیوه‌هایی جهت شناخت این تفاوت‌ها می‌تواند برنامه‌ریزان را در جهت کاهش نابرابری‌های فضایی و ناهماهنگی‌های میان بخشی کمک نموده و واقعیت‌ها و وضع موجود این فرآیندها را به روشنی نشان می‌دهد.

تفاوت این پژوهش با پژوهش‌های پیشین که در واقع به عنوان ارزش افزوده پژوهش نیز محسوب می‌شود، استفاده از نتایج حاصل از پژوهش‌های پیشین با استفاده از روش فرامطالعه و اخذ نظرات کارشناسان در حوزه‌های مختلف علمی، اجرایی و تدوین مطالعات می‌باشد. لذا اولویت‌های عوامل موثر بر توسعه منطقه‌ای ایران که هدف پژوهش است با یک دیدگاه فضایی و همه جانبه به صورت جامع و متناسب با واقعیت‌های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و ... کشور ارائه شده است.

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش و در راستای توسعه متوازن منطقه‌ای در کشور، راهبردهای ذیل ارائه و پیشنهاد می‌گردد:

- ظرفیت‌سازی برای نقش‌آفرینی کلان شهرهای سطح یک در شبکه شهرهای جهانی و به عنوان همکار کلان شهر تهران در مناسبات جهانی
- بهره‌گیری از رویکرد «خواهرخواندگی» بین شهرهای منتخب داخلی و بین‌المللی و رویکرد دیپلماسی و ارتباط بین استانی با سایر کشورها
- توسعه، تقویت، تجهیز و بهره‌برداری بهینه از شبکه مدل‌های حمل و نقلی ملی منطبق بر گذرراه‌های ترانزیتی منطقه‌ای و جهانی و تمرکز بر ارائه خدمات رقابتی
- استفاده از انرژی‌های نو و ترغیب عموم مردم به استفاده از آن.
- افزایش دسترسی به شاخص‌های حیاتی به‌ویژه برای افراد ساکن در کلان‌شهرها
- تقویت کارآفرینی و زمینه‌سازی تحقق‌پذیری توسعه خلاق شهری و منطقه‌ای
- تمرکز زدایی و پالایش عملکردی منطقه کلان‌شهری تهران با حفظ و توسعه کارکرد پایتختی
- محدود کردن رشد جمعیتی و کالبدی شهرهای مادر در مناطق کلان‌شهری کشور
- تقویت نقش چند عملکردی شهرهای میانی
- هدایت جریان‌های مهاجرتی به سمت شهرهای میانی
- سطح‌بندی مراکز آموزشی، بهداشتی، علمی و فناوری متناسب با سطح‌بندی خدماتی نظام سکونتگاهی
- تقویت و احیای ارزش‌های اصیل فرهنگی، تاریخی، قومی و بومی جامعه عشایر
- تقویت نقش چند کارکردی مناطق عشایری و نظام مشارکت تشکلی‌های عشایری در امنیت ملی، امنیت غذایی و پایداری محیط زیستی
- سامان‌دهی و تقویت منظومه‌های روستایی و ایجاد مناطق روستا-شهری همکار و هم پیوند
- تقویت پیوند روستاها با شهرهای کوچک و میانی

- ممانعت از تبدیل بی‌رویه نقاط روستایی به شهر
- تقویت مکان‌های مرکزی روستایی با تأکید بر نیمه جنوبی و شرقی کشور
- حکمروایی انسجام بخش و مدیریت یکپارچه سرزمینی
- اتخاذ و اجرای اصول حکمروایی خوب (نظیر فساد ستیزی، پاسخ‌گویی، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، برابری و همه‌شمولی، حاکمیت قانون، مشارکت، اجماع‌گرایی) توسط نهادها و سازمان‌های دولتی و حاکمیتی
- ارتقاء امید به زندگی، تأمین سلامت، تغذیه سالم جمعیت و دسترسی به مسکن مناسب برای ساکنان همه مناطق کشور
- رعایت تناسب‌های قومی فرهنگی مورد نیاز در استقرار فعالیت و جمعیت در سرزمین.

References

1. Agenda. (2021). 2nd OECD Roundtable on Smart Cities and Inclusive Growth, Regional Development Policy Events, Ministry of Land, Infrastructure and Transport, Korea.
2. Ahmad, M., Khan, Z., Anser, M. K., & Jabeen, G. (2021). Do rural-urban migration and industrial agglomeration mitigate the environmental degradation across China's regional development levels? *Sustainable Production and Consumption*, 27, 679-697. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.01.038>
3. Alinejad, Z; Najafi, S B; Fethullahi, J & Zali, N. (2021). Identifying the drivers of realizing knowledge-based agriculture with an emphasis on technology development (case study of Kermanshah province). *Iran Future Research*, 6(2), 273-303. doi: 10.30479/jfs.2021.15383.1281 [In Persian].
4. Amin Bi Dokht, A. (2017). Ranking of Semnan Cities by level of Development, *Growth of Geography Educating Journal* 76, PP. 17-23. [In Persian].
5. Arief, S., (1982). Regional disparities in Malaysia, *Social Indicators Research*, 11(3), pp. 259-267.
6. Ashkevari, S H. (2006). Principles and basics of regional planning. Third edition, Tehran, Payam Publications. [In Persian].
7. Azar, A & Memariani, A. (1994). AHP, a new technique for group decision-making, *Management Science*, University of Tehran, No. 27 and 28. [In Persian].
8. Azimi, N., & Azimi, D. A. (2022). Investigating the effect of globalization on the economic complexity of countries. *Regional Planning*, 12(45), 19-32. doi: 10.30495/jzpm.2022.4248. [In Persian].
9. Cristina, I. O. M., Nicoleta, C., Cătălin, D. R., & Margareta, F. (2021). Regional Development in Romania: Empirical Evidence Regarding the Factors for Measuring a Prosperous and Sustainable Economy. *Sustainability*, 13(7), 3942 .
10. Cziráky, D, Sambt, J, Rován, J, & Puljiz, J. (2006). Regional development assessment: A structural equation approach, *European Journal of Operational Research*, 174(1), pp. 427-442.
11. Dawson, J. I. (2001). Latvia's Russian minority: balancing the imperatives of regional development and environmental justice, *Political geography*, 20(7), pp. 787-815.
12. Fotros, M. H. and Beheshtyfar, M. (2006). Determining the Level of Development and Inequality of Iranian Provinces during 1994 and 2004. *The Journal of Economic Studies and Policies*, 0(10), 101-122. [In Persian].
13. Hosseinzadeh Dalir, K. (2006). Regional planning. First edition, Tehran: Somit Publications. [In Persian].
14. Jalilian, L & Choghajerdi, I. (2017). Spatial distribution analysis of citizens' sense of security in Hormozgan province, *Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies*, 7th year, number 26, pp. 118-105. [In Persian].
15. Khakpour, B A. (2006). Measuring the level of development of Shirvan's villages for the purpose of regional planning. *Regional Development Geography Quarterly*, No. 7, pp. 145-133. <https://doi.org/10.22067/geography.v4i7.4202> [In Persian].
16. Kalantari, H; Rajabi, A; Sefahan, A & Behzad, Ordvan. (2021). Determining the indicators of regional development in Iran based on the Multimora method, research case: cities of Sistan district, regional planning scientific-research quarterly, Islamic Azad University, Maroodasht branch. 11(43), 32-46. doi: 10.30495/jzpm.2021.4333. [In Persian].
17. Khodapanah, B; Moradi, M A; Pargar, H & Sakhdari, K. (2021). Identifying the institutional obstacles to the development of regional entrepreneurship in Iran (a critical approach to the historical

- system of entrepreneurship policy, *Critical Research Journal of Humanities Texts and Programs*, 21(4), 85-111. doi: 10.30465/crtls.2021.34210.2087 [In Persian].
18. Martić, M, & Savić, G. (2001). An application of DEA for comparative analysis and ranking of regions in Serbia with regards to social-economic development, *European Journal of Operational Research*, 132(2), pp. 343-356.
 19. Matsumoto, M. (2008). Redistribution and regional development under tax competition, *Journal of Urban Economics*, 64(2), pp. 480-487.
 20. Milchakov, M. V. (2021). Implementation of Regional Development Priorities Under the Conditions of the COVID-19 Pandemic. *Finansovyy zhurnal-Financial Journal*(2), 93-113
 21. Misra, Rameshwar Prasad. (1989). New methods of regional development. Abbas Mokhbar, first edition, Tehran: Publications of the Program and Budget Organization.
 22. Mohammadi Y, Behrouz; Cheraghi Mehdi & Yazdani Zahra. (2013). Analysis of factors affecting the spatial distribution of poverty in rural areas, with an emphasis on the socio-economic features of the case study; Mahmoud Abad District, Shahin Deh County, *Geography and Urban-Regional Planning*, Winter 2013, Volume 4, Number 13, pp. 83-95. [In Persian].
 23. Mosayebzadeh, A., Mozaffarinia, A., & Shabester, M. (2021). An analysis of spatial inequalities and assessment of the state of regional development in Iran's provinces. *Geography and environmental studies*. [In Persian].
 24. Movahed, A; Valinouri, S; Hataminejad, H; Zanganeh, A & Kamanroudi Kajouri, M. (2015). Spatial analysis of urban poverty in Tehran metropolis, *Economics and Urban Management*, Volume 4, Number 15, pp. 19-36. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23452870.1395.4.15.2.7>
 25. Nazmfar, H; Eshghi Chaharborj, A & Alavi, S. (2018). Monitoring the spatial distribution of poverty in the country's provinces, *Majlis and Strategy Quarterly*, twenty-sixth year, number one hundred, winter 2018, pp. 149-175. [In Persian].
 26. OmidAli, Esmaeil; Fanni, Zohreh & Shafiee sabet, Nasser. (2022). Explaining the role of metropolitan competitiveness in regional development (case study: Tehran metropolis), *Human Geography Research*, 54(1), 253-267. Doi:10.22059/jhgr.2021.317480.1008237. [In Persian].
 27. Parham, P, & Ohta, T. (1996). Population biology of antigen presentation by MHC class I molecules, *Science*, 272(5258), 67-74.
 28. Purohit, B. C. (2008). Health and human development at sub-state level in India, *The Journal of Socio-Economics*, 37(6), pp. 2248-2260.
 29. Rahnama, Mohammad Rahim; Shakrmi, Kian & Abbasi, Hamed. (2017). Identification and analysis of drivers affecting the regional development of Alborz province with a scenario-based planning approach, *Amash Sarmeen magazine*, 10th volume, spring and summer 2017, number 1, serial 18.
 30. Rezvani, Mohammad Reza & Sahneh, Bahman. (2005). Measuring the development levels of rural areas using the fuzzy logic method, *Village and Development Quarterly*, No. 8, pp. 1-32. [In Persian].
 31. Sadr Mousavi, Mirsatar; Abedini, Asghar & Khezmejrad, Bakhshan. (2016). Spatial analysis and ranking of the cities of West Azarbaijan Province based on urban poverty indicators, *Aamish Mohit*, Volume 10, Number 37, pp. 123-148. [In Persian].
 32. Salahi Esfahani, Giti; Iranshahi, Ali; Ghafari, Seyyed Ramin & Talshi, Mostafa. (2017). Spatial analysis of rural poverty in rural settlements of Pa Kodashht using spatial autocorrelation methods, *Urban Management*, No. 51, pp. 107-127. [In Persian].
 33. United Nations. (2018). Spatial Planning: Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition, Printed at United Nations, Geneva, Switzerland.
 34. Winkler, A. (2012). Measuring regional inequality, an index of socio-economic pressure for Serbia. *Zbornik radova-Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu*, (60), 81-102.
 35. Yousefi, Ali; Mahdian, Shakiba & Khalaj, Sakineh. (2014). Identifying the determinants of multidimensional poverty in rural areas of Iran, *Rural Research*, Volume 6, Number 4, pp. 699-721. [In Persian].
 36. Yu, L, Hou, X, Gao, M, Shi, P. (2010). Assessment of coastal zone sustainable development: A case study of Yantai, China, *Ecological Indicators*, 10(6), pp. 1218-1225. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2010.04.003>

37. Ziari, K. (2016). Principles and methods of regional planning. 7th edition, Tehran: Tehran University Press.[In Persian].

